

em. Ş.

**DIYANET
İŞLERİ BAŞKANLIĞI
DERGİSİ**

DİNİ, AHLÂKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ

1. Cilt

Temmuz 1962

2. Sayı

Fiyatı 50 kuruştur.

İSLÂMDA AHLÂK

M. Âsım KÖKSAL

Din duygusu, Allah'a îman ve ibadet duygusu, insanların yaratılışında mevcuttur (1).

İslâmî kaynaklar, Hazret-i Âdem'den itibaren insanların bu fitrî duygu ile Allah'a îman ve ibadet ettiklerini açıklarlar.

İnsanoğlu'nun, zaman zaman, kendilerinde kuvvet ve kudret gördükleri şeylere: ateşe, güneşe, dağa, taş, ağaçlara ve hattâ bâzı hayvanlara tapmaktan kendisini alamamış olması da yine bu fitrî duygu ve ihtiyacın -Mâbud'u tâyin-de hatâyâ düşülmüş- bir neticesi sayılabilir.

Din duygusu nasıl beşer hayatının her safhasında kendisini duyurmuş ve kabul ettirmişse, ahlâk da, aynı zamanda varlığını duyurmuş ve kabul ettirmiştir.

Peygamberler, umumiyet itibariyle, toplumun bünyesinde istikrar sağlamağa ve devam ettirmeğe yarayan prensipleri yaymışlar, Allah'a ibadet emrinin yanı başında daima, toplu yaşayışta gözönünde tutulması ve uyulması gereken ahlâkî kaideler de yer almıştır.

Sîna dağında Hazret-i Mûsâ'nın Allah'dan aldığı ve tebliğ eylediği On emirde:

«Huzurunda senin gayri ilâhların olmasın... Kendin için put, yukarıda semada ya aşağıda zeminde ya zîri zeminde sularda bulunan şeylerden hiç birinin suretini yapmayasın, anlara secde ve ibadet etmeyesin» denildikten sonra: Peder ve vâlideye hürmet etmek, adam öldürmemek, zina etmemek, hırsızlık yapmamak, komşunun aleyhinde yalan yere şahadet etmemek, komşunun evine, ailesine, kuluna, câriyesine, öküzüne veya merkebine, hiçbir şeyine göz dikmemek (2) tavsiyesinde bulunmaktadır.

İncil'de de «İmdi âdemlerin size her ne muamele etmelerini isterseniz siz dahi anlara öyle ediniz. Zira Şeriat ve Peygamberler bundan ibârettir (3)» denilmektedir.

Ahlâkın, Kurân-ı Kerîm'le, onu tefsir ve îzah eden Peygamberimizin Sünnetinde tam ifadesini bulduğu görülür.

Bunlara göre: ferd olarak, cemiyet olarak verdiğimiz sözleri, teahhüdle-

(1) Kurân-ı Kerîm, Rûm sûresi, âyet: 30.

(2) Kitab-ı Mukaddes, Tesniye, bab: 5, âyet: 17-21, 1878 İstanbul basması.

(3) Kitab-ı Mukaddes, Matta İncili, bab: 7, âyet: 12. 1878 İstanbul basması.

rimizi yerine getirmek, bütün işlerimizde dürüst olmak, her hususta adâlet ve insafdan, doğruluktan ayrılmamak, kendi aleyhimize de olsa doğruyu söylemek ve açıklamaktan geri durmamak, fesadcılıktan, yalancılıktan, yalan yere şahidlikten, hırsızlıktan, zinâdan, adam öldürmekten, zulümden, kibr-ü gururdan, tecessüsten, kötü zandan, gıybetten, istihzâdan, riyâdan sakınmak, bütün işlerimizde samîmî ve iyi niyetli olmak, herkesin iyiliğini dilemek, gerginlikleri ve dargınlıkları gidermeğe çalışmak, hayırlı işlere koşmak, iffetli, sabırlı, sebatlı, cesaretli, tevazulu, afivkâr olmak, muhtaçlara yardımda bulunmak, büyüklere saygı, küçüklere karşı şefkat göstermek... gibi birçok ahlâkî vazifelerle mükellef kılınmış olduğumuz gibi işlediğimiz büyük küçük, hayır-şer bütün amellerimizin Âhirette hisâbı görüleceğini hatırdan çıkarmamakla da ikaz olunmuş, uyarılmışızdır.

İslâm ahlâkı, Yaratan'a kulluk, yaratıklara şefkattan ibâret olmak üzere hulâsa edilmiştir.

İbâdet ve taatlarımızda ihlâslı olmak, ilâhî buyruk ve yasaklara göre hareket etmek, Allah'a karşı olan vazifelerimizdendir. Peygamberimize karşı olan vazifelerimiz ise O'na en büyük sevgi ve saygıyı göstermek, kendisini her hususta örnek edinmek, emir ve tavsiyelerine göre hareket etmekle hulâsa edilebilir.

Dince kötü sayılan davranışlardan dış organlarımızı; hased, kin, nifak... gibi kötülüklerden kalbimizi pâk tutmak, ilimle, yüksek ve temiz duygularla bezenmek de kendimize ait vazifelerimizdendir.

Ana ve babalarımızın hayra ve hayırlı işlere dair verecekleri öğütlerini dinlemek, kendilerini üzen, kıran, kızdıran davranışlardan sakınmak, kendilerine sevgi, saygı ve tevâzu göstermek, düşkün zamanlarında ellerinden tutmak, destek olmak, ölümlerinden sonra kendilerini rahmetle anmak, yarlıganmaları için Allah'a yalvarmak, vasiyyet ve ahidlerini yerine getirmek, dostlarını saymak ve ağrılamak gibi şeyler de ana-babamıza karşı yükümlü bulunduğumuz ahlâkî vazifelerimizdendir.

Bir arada yaşadığımız insanlara karşı olan ahlâkî vazifelerimize gelince: kendilerine daimâ yumuşak muamele etmek, güler yüz göstermek, kendileriyle selâmlaşmak, haklarını gözetmek, hoşlanmayacakları davranışlardan sakınmak, yardıma muhtaç olanlara yardımdan geri durmamak... bu ahlâkî vazifeler arasında yer alır.

Müslüman, tam mânasiyle ahlâklı insan demektir.

Büyük Peygamberimiz: «İslâm, ahlâk güzelliğinden ibârettir» hadîs-i şerifleriyle bunu ifâde buyurmuşlardır. Esâsen, en yüksek, en büyük ahlâka sâ-

(4) Kalem sûresi, âyet: 4.

hip buldukları Kur'ân-ı Kerîm'le açıklanan (4) Peygamberimiz de, güzel, şerefli ve yüksek ahlâkı tamamlamak için gönderildiğini haber vermiş, ümmetine de: «Güzel ahlâka sarıl. Çünkü, insanların en iyi ahlâklıları, dini en iyi olanlarıdır» buyurmuştur.

En iyi ahlâkta yaratılmış oldukları halde namaza dururken: «Allah'ım, ahlâkın en güzellerine ulaşmak için bana yol göster. Çünkü en güzel ahlâkı bildirecek ancak Sen'sin. Allah'ım, fenâ ahlâkı benden uzak tut. Çünkü ahlâkın fenasını benden uzaklaştıracak ancak Sen'sin» diyerek yalvarmaları; Allah'dan sıhhat ve âfiyet dilerken güzel ahlâk dilemeyi de dillerinden düşürmemeleri, hattâ bir gece mütemadiyen: «Allah'ım, sîretimi güzel yarattın, sîretimi, ahlâkı mı da güzelleştir» diye yalvarmaları; yâ Resûlallah, bütün gece duâ ve niyâzınız hep ahlâk güzelliğine dâir oldu, denildiği zaman: «Bir müslüman kul, ahlâkını güzelleştire güzelleştire nihâyet onu güzel ahlâkı Cennete koyar. Bunun gibi, ahlâkını çirkinleştire çirkinleştire de en sonunda onu kötü ahlâkı Cehenneme sokar. Müslüman kulun öylesi var ki uykuda iken bile yarlıganır» buyurmaları, «Kulların işledikleri amellerin en üstünü hangisidir?» sorusuna: «Güzel ahlâktır» cevabını vermeleri; kendimiz için istediğimiz şeyi başkaları için de istememiz, kendimiz için istemediğimiz şeyi başkaları için de istemememiz lâzım geldiğini emir buyurmaları İslâm'da ahlâka verilen ehemmiyetin büyüklüğünü göstermeğe kâfidir.

Yine Peygamberimizin mübârek hadîslerinden öğreniyoruz ki: Kıyâmet günü müslümanların Peygamberimize yakınlık ve sevgililik dereceleri ahlâkî güzellik ve üstünlükleriyle mütenâsip olacaktır.

Müslümanlıkta ahlâkın güzelliği, îman olgunluğuna delil sayılmıştır.

Filhakika; «Mü'minlerin îmanca en olgunları, ahlâkı en iyi olanlardır ki bunlar, kendileriyle hoş geçinilir, halk ile ülfet eder ve kendileriyle ülfet edilir kimselerdir.», «İmanın en şerefli ve değerlisi, halkın senden emîn olmasıdır. İslâmın en şerefli ve değerlisi, halkın, senin dilinden ve elinden selâmette bulunmasıdır. Hicretin en şerefli ve değerlisi de kötülükleri terk etmendir. «Bir kimsenin kalbi diliyle, dili kalbiyle bir olmadıkça, sözü işine uymamaktan kurtulmadıkça, komşusu kendisinin şerrinden emniyet ve selâmette kalmadıkça olgun mü'min olamaz.»

İslâm ibâdetlerinin hedefi dahi müslümanları ahlâken yükseltmektir.

Müslümanlığın beş temelinden biri olan Namazın gerek nefsimize ve gerek başkalarına karşı yapmakta veya yapacak olduğumuz fenalıklardan bizi alakoyacağı haber verilmektedir (5).

Namaz, her hal ve hareketimize her an murakıb bulunan Cenâb-ı Hakk'ı

(5) Ankebût sûresi, âyet: 45.

yâd ve tahattür için eda olunur. Bu yâd ve tahattürün; ahlâkî, içtimaî birçok hatâ ve isyanlarımızdan geri durmamızı temin edeceği inkâr olunabilir mi? Günde beş defa, Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna çıkan, yaptığı, yapacağı işlerden dolayı hesaba çekileceğini hatırlayan bir insanın yaptığı fenalıklara nâdim olacağında ve onları tekrarlamaktan sakınacağında şüphe olunabilir mi?

Oruc'a gelince: onun da müslümanları takva derecesine ulaştıracağı haber verilmektedir (6).

Takva, Âhirette bize zarar getirecek her şeyden kendimizi korumaktır ki bunun, nefse hâkimiyet kazanmak, üstün ahlâka sahip olmak demek olduğu aşikârdır.

Fîlvâki, Oruç, bizi nefsimizin bütün arzularına karşı mukavemete, açlığa, susuzluğa tahammüle, ihlâsa, riyasızlığa, başkalarına yardıma sevk eden, ahlâkî, içtimaî olgunluğumuzu sağlayan bir ibâdettir.

İslâmın beş temelinden birini teşkil eden ve dünyanın her tarafına dağılmış ve yayılmış olan müslümanlar arasından her sene yüz binlerce insana, her türlü maddî fark ve imtiyazlardan, âlâyîşlerden sıyrılarak biri bele sarılan, diğeri omuza atılan iki beyaz örtüye bürünmüş, kalben dünyanın bütün gailelerinden arınmış oldukları halde, bir Mahşer hayatı yaşatan Hac farîzasındaki ahlâkî inceliğe hayran olmamak kaabil midir?

Müslümanlıktaki Zekât farîzası; cemiyet içindeki fakirler, yardıma muhtaç olanlar için, zenginlerin malında tanınan bir hakdır ki cemiyette, yoksulluktan ve yardım görmemekten doğabilecek bütün huzursuzluklar ve kötülükler bununla önlenir.

Müslümanlığın beş şartı arasında bulunan Kelime-i Şahadete gelince: bunda da, insanları, asırlardanberi içinde kıvrandıkları akîde ihtilâf ve mücadelelerinden mütevellid huzursuzluklardan kurtarmak, gönülleri cihanşümul bir akîdede birleştirmek gayesi vardır ki bu da bir Allah'a ve O'nun insanlara gönderdiği en son Resûlüne inanmaktan ibarettir.

Bu tevhid akîdesi sayesinde ki müslümanlar; içtimaî veya mânevî mevkii ne kadar yüksek olursa olsun hiçbir insan oğlu için, Allah'ın kulu olmaktan başka bir vasıf kabul etmeğe zorlanamamış, binnetîce Müslümanlıkta bir zümre imtiyaz ve farkı vücut bulmamıştır.

(6) Bakare sûresi, âyet: 183.